

Dalí i el mite de Narcís

Rosa Maria Maurell i Constans

Centre d'Estudis Dalinians

Diari *El Punt*, 25 de desembre de 2005

De totes les versions del mite de Narcís, la més coneguda és la de les *Metamorfosis d'Ovidi*, segons la qual Narcís és fill de la nimfa Liríope i del riu Cefis. Quan neix, l'endeví Tirèsies prediu a la seva mare que aquest tindrà una llarga vida "si no s'arriba a conèixer".

De ben jove és objecte de desig de nombrosos joves d'ambdós sexes per la seva bellesa, però ell els rebutja tots. Entre les seves pretendents, la nimfa Eco s'enamora perdudament d'ell però aquest no li fa cas i, desesperada, es retira a un lloc solitari on d'ella només queda la veu.

Nèmesei, recollint la súplica d'una de les seves víctimes, fa que Narcís, un dia calorós, passejant per un lloc on hi ha una font, s'inclini a beure i s'enamori de la imatge que hi veu reflectida, la d'ell mateix. I, com que no la pot aconseguir, es deixa morir inclinat sobre la seva pròpia imatge. En el lloc de la seva mort neix una flor que porta el seu nom, narcís.

"Hi havia una font límpida, argentada d'ones transparents, que mai els pastors ni les cabres pascudes a la muntanya no havien tocat, ni cap altre bestiar, que cap ocell no havia enterbolit, ni salvatgina, ni rama caiguda de l'arbre." Aquesta és la descripció que fa Ovidi d'aquest lloc idíl·lic i solitari: un paratge gairebé verge i de difícil accés que ens remet immediatament a la naturalesa geològica del Cap de Creus. En la foto que presentem, que es troba actualment en el Centre d'Estudis Dalinians i que molt probablement va fer la mateixa Gala -en conservem el negatiu de l'època- podem veure el pintor ajagut davant d'un bassal de la punta dels tres frares a cala Galladera, entre Cap de Creus i Port de la Selva, un lloc on només s'hi pot arribar per mar i un dels pocs indrets preservats de la nostra costa.

Si ens fixem en el paisatge de l'oli *La metamorfosi de Narcís* de Salvador Dalí, hi podem reconèixer aquesta textura típica de les roques de Cap de Creus, tan present a l'obra daliniana.

Dalí publica un poema amb el mateix títol que el quadre, a París l'any 1937, a Éditions Surréalistes, on manifesta que s'ha de llegir conjuntament amb l'observació del quadre, es tracta d'una mena de recurs pedagògic del pintor.

Segons Dalí, són el primer poema i el primer quadre obtinguts totalment mitjançant l'aplicació integral del seu mètode paranoicocrític. Aquest recurs és especialment significatiu, si analitzem el tema de Narcís, tenint en compte que aquest mite ha estat origen d'una àmplia iconografia tant en pintura i escultura com en textos literaris. Per

citar-ne només alguns: el Narcís de Caravaggio, el Narcís a la font de Tintoretto, Narcís amb Eco d'una pintura pompeiana o entre els textos les Metamorfosis d'Ovidi, fins a André Gide – el pintor comptava amb el llibre *Le Traité du Narcisse* entre els llibres de la seva biblioteca- o Paul Valéry.

En el text, Dalí recomana que el quadre es contempli en un estat de “fixació distreta” gràcies al qual la figura de Narcís desapareixerà gradualment. El personatge apareix a l'esquerra del quadre, els contorns imprecisos es reflecteixen a l'aigua, amb el cap sobre el genoll, doblegant-se probablement per morir; al costat, la doble imatge amb la transformació de narcís en una mà que conté un ou d'on sorgirà la flor del mateix nom. Entre les dues imatges esmentades, es pot observar un grup de persones, que el pintor anomena en el seu text els “heterosexuals” i que segons ell el formen un hindú, un català, un alemany, un rus, un americà, una dona sueca i una altra anglesa; serien els pretendents d'ambdós sexes que s'acosten a Narcís i que ell rebutja sistemàticament.

Quan el poema arriba a la fi, a la mort de Narcís segons la versió d'Ovidi i a la transformació en flor, en la versió de Dalí, apareix l'amor, Gala, que el salva d'aquest funest destí. És a l'estrofa final del poema on té lloc la metamorfosi a què es refereix el títol de l'obra:

“Quan el cap se li divideixi
Quan el cap se li esquerdi
Quan el cap se li trenqui en trossos
Serà la flor,
El nou Narcís,
Gala,
El meu narcís.”

En el quadre, l'artista fa palès el drama humà de l'amor, mort i transformació conegut com a “narcisisme” en psicoanàlisi. Sigmund Freud, a la seva *Introducció a la psicoanàlisi*, defineix aquest terme com “el desplaçament de la libido de l'individu cap al propi cos, cap al “jo” del subjecte.”

El juliol de 1938, Dalí viatja a Londres per conversar amb Freud i, durant la visita, li mostra aquest quadre. Freud comenta: “Fins avui, m'havia inclinat a pensar que els surrealistes- que sembla que em van escollir com el seu sant patró- estaven del tot bojos. Però aquest jove espanyol, d'ulls fanàtics i d'un domini tècnic indiscutible, m'ha suggerit una opinió diferent. De fet, seria molt interessant explorar analíticament el creixement d'una obra com aquesta...”

Salvador Dalí, en aquest oli, ha unit la tradició clàssica de la mitologia grega amb les darreres investigacions de la ciència, en aquest cas, la psicoanàlisi, i ho ha fet recurrent a un mite carregat de significats, el de Narcís, per a un artista que constantment treballa per construir la seva imatge.

Salvador Dalí

Salvador Dalí
La metamorfosi de Narcis , 1937